

„Régi történeteket beszélek el,
nem kívánva . . . egy felekezetet is
bántani . . . soraimmal. Bírnunk kell
azon okos akaraterővel, hogy ne fáj-
jon szívünk, amikéért elődeinké vérzett;
. . . hogy a mult oktasson tövisei szú-
rása nélkül, a jelen bajai közt irá-
nyozzon a régi sebek felszaggatása
nélkül, hogy leszámolásunk atyafiúi
legyen s . . . a kiengesztelődés, keresz-
tény szeretet és testvériesség érzel-
meiben olvadjunk össze.“

Jakab Elek: Dávid Ferenc emléke.
XI. oldal.

A MI
UNITÁRIUS
ÖRÖKSÉGÜNK.

(A SZABADELVÚ KERESZTÉNYSÉG
ÖSSZEFOGLALÓ TÖRTÉNETE.)

IRTA:

WILBUR MORSE EARL

D. D. (U. VI.)

A „PACIFIC UNITARIAN SCHOOL FOR THE MINISTRY“
TANÁRA.

ANGOLBÓL FORDITOTTA ÉS KIEGÉSZITETTE:

SZENT-IVÁNYI SÁNDOR

S. T. M. (HARVARD)

TEOLÓGIAI TANÁR.

AZ UNITÁRIUS SAJTÓ, ÉS IRATTERJESZTŐ-BIZOTTSÁG
KIADÁSA. 1937 – 1938.

ELŐSZÓ.

Tankönyvnek (a 17—20 éves tanulók, valamint lelkész-növendékek számára) és a művelt olvasó közönségnek írta ezt a könyvet Dr. Wilbur. Sok évtizeden át tartó kutató-munka után, a világháborút követő években személyesen kereste fel mindazokat a helyeket, amelyekről beszél s ahol levéltárakban, könyvtárakban adatokat remélt találni. Nálunk kétszer is járt, sajnos azonban, magyarul nem tudott eléggé megtanulni ahhoz, hogy a leginkább magyar nyelven megtalálható forrásokat különösebb eredménnyel tanulmányozhatta volna. Az meg azután a mi hibánk, hogy más mai nyelven nem áll a kutató rendelkezésére komolyabb történelmi munka. Emiatt: az egész könyv aránylag leggyengébb része ép az erdélyi unitarizmust tárgyaló mintegy hetven oldal.

E könyv tehát a felserdült tanuló-ifjúságnak és a nagyközönségnek a számára készült. Azóta az összegyűjtött és még egyre hangyaszorgalommal keresett újabb adatok alapján Dr. Wilbur több kötetes, okmányokkal és hivatkozásokkal bőven alátámasztott nagyobb munka készítésén dolgozik. Sokáig vártam e könyv lefordításával, mert azt reméltem, hogy — ha a több kötetes nagy munkát, anyagi helyzetünk miatt, nem is — az abban közölt adatok beledolgozásával a jelenleginél bővebb és részletesebb munkát adhatok a magyar olvasóközönségnek. Dr. Wilbur-ral folytatott levelezésem azonban meggyőzött egyrészt arról, hogy az a készülő nagyobb munka még egyhamar nem lát napvilágot, másrészt pedig arról, hogy a jelenlegi munka szempontjait és főbb részeit lényegükben véve nem fogja a nagyobb munka sem megváltoztatni. Dr. Wilbur több oldalra terjedő, pontos utasítást volt szíves küldeni az

eredeti szövegen végzendő hibaigazításokat és kisebb változtatásokat illetően s ennek birtokában végeztem el a fordítást.

A fordítás technikai részéről csak annyit kívánok megjegyezni, hogy ragaszkodtam az író elgondolásához mind a nevek írását (tehát: „Servet” és nem „Szervét”, „Socinus” és nem „Szocinus” stb.), mind az irályt és a mondatszerkesztést illetően (pedig néhol szörnyű hosszú, de az angol irály szerint is hosszú, mondatokat ír a szerző). Viszont, ahol nem nevek-ről, hanem a magyar nyelvben már meghonosodott fogalmak-ról és elnevezésekről kellett írni, ott már a nálunk használatos alakot alkalmaztam. (Azaz: pl. „Arius”, de „áriánizmus”, „Socinus”, de „szociniánizmus” stb.)

Dr. Wilbur közvetlenül a világháború utáni évekig tárgyalja az unitarizmus történetét. Tovább nem. Időközben azonban olyan új unitárius szervezetek alakultak a földteke több pontján, melyek számban messze felülmúlják a már azelőtt is létezett (mondjuk: történelmi) unitárius egyházak híveinek számát. Emellett jelentőségük sem becsülhető le, abból a szempontból sem, hogy előállításuk módja igen nagy bizalommal töltheti el a magyar unitárius olvasót, és abból a szempontból sem, hogy élő, eleven szervezetek, fiatalságukban merészek, új utakat keresők, tehát tanulságosak, s egyúttal nemzetközi konferenciákon, sőt idehaza is, — munkatársaink, hittestvéreink, akikkel megismerkedni, együtt dolgozni: kötelességünk. Elhatároztam hát, hogy Dr. Wilbur könyvét, a fordító elengedhetetlen magyarázó megjegyzésein túl is, „Függelék”-ben kiegészítem az új szabadelvű keresztény egyházak, valamint az unitárius misszió ismertetésével. Forrásaimat részben már (angol) német nyelven) megjelent ismertető közleményekben, főképp azonban széleskörű levelezés útján nyert, s az egyes országok hivatalos évkönyveiből és statisztikai szakmunkáiból kiegészített és ellenőrzött adatokban találtam meg.

Végül szükségesnek tartottam a nevezetesebb unitáriusokat, templomokat, iskolákat és történelmi eseményeket ábrá-

zoló képeket összegyűjteni és a szöveg kiegészítéseképen közölni. Az első „Unitárius képcsarnok” alapjait kivántam ezzel lerakni, csak az alapjait, mert, sajnos, anyagi eszközeink nagyon is szűk határokat állítottak elém az összegyűjtött anyag közlésre való kiválogatásánál. E képek egyúttal igen sokszor szintén kiegészítik a szövegben elmondottakat.

Dr. Wilbur az első kiadás előszavában köszönetet mond — amerikai tanártársai mellett — Gordon Sándornak (Belfast, Írország), Kot Stanislaw professzornak (a krakkói egyetemen), Dr. Boros György (akkor még) teológiai tanárnak és Carpenter J. Estlin s Odgers Edwin James teológiai tanároknak (Manchester College, Oxford) szíves segítségükért az adatok kiegészítésénél.

A „Függelék”-ben közöltek összeállításánál, úgy érzem, magamnak is köszönetet kell mondanom különösen Gregorio Aglipay érsek, Isabelo De los Reyes püspök (Manila, Fülöp-szigetek), Dr. Gustav Adolf Procházka pátriárka, Dr. Frank M. Hnik teológiai tanár uraknak és Miss C. J. M. van Elten ügyvezető titkárnőnek (Hollandia), kik saját országuk és egyházuk történetének kiegészítése céljából levelezés útján siettek segítségemre, valamint Szabédi Székely László barátomnak, ki a spanyol szövegek fordításánál kötelezett le szíves közreműködésével.

Szent-Iványi Sándor.